

De minnaar

Marguerite Duras

De minnaar

Met een voorwoord van
Connie Palmen

Uit het Frans vertaald
door Kiki Coumans

DE GEUS

De vertaalster ontving voor deze vertaling een projectsubsidie
van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *L'Amant*, verschenen bij Les Éditions de Minuit

Oorspronkelijke tekst © Les Éditions de Minuit, Parijs 1984

Nederlandse vertaling © Kiki Coumans en De Geus bv,

Amsterdam 2023

Voorwoord © Connie Palmen 2023

Eerder verschenen in een vertaling van Marianne Kaas bij

De Arbeiderspers (1985) en Meulenhoff (2007)

Omslagontwerp Sander Patelski

Omslagbeeld © Collectie Jean Mascolo/Syigma/Corbis

Typografie binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk

ISBN 978 90 445 4879 2

NUR 302

Op een dag, ik was al oud, kwam er in de hal van een openbare gelegenheid een man naar me toe. Hij stelde zich voor en zei: 'Ik ken u al heel lang. Iedereen zegt dat u mooi was toen u jong was, ik wil u zeggen dat ik u nu mooier vind dan toen, liever dan het gezicht dat u als jonge vrouw had, zie ik uw gezicht van nu, verwoest.'

Ik denk vaak aan het beeld dat alleen ik kan zien en waar ik nog nooit over heb gesproken. Het is er altijd in dezelfde stilte, verbazend. Het is het enige beeld van mezelf dat ik mooi vind, waar ik mezelf in herken, dat me betovert.

Heel vroeg in mijn leven was het te laat. Op mijn achttiende was het al te laat. Tussen mijn achttiende en mijn vijftienvigste is mijn gezicht een onverwachte kant opgegaan. Op mijn achttiende was ik oud. Ik weet niet of dat voor iedereen zo is, ik heb het nooit gevraagd. Ik geloof dat iemand me eens heeft verteld over de manier waarop de tijd kan toeslaan terwijl je door de prilste, de meest verheerlijkte leeftijden van het leven gaat. Mijn veroudering is abrupt geweest. Ik heb gezien hoe ze mijn gelaatstrekken een voor een in de greep kreeg, de onderlinge verhouding veranderde, de ogen groter maakte, de blik droeviger, de mond definitiever, het voorhoofd voorzag van diepe groeven. In plaats van ervan te schrikken heb ik de veroudering van mijn gezicht met dezelfde belangstelling gade-

geslagen als waarmee ik het verhaal in een boek zou volgen. Ik wist ook dat ik me niet vergiste, dat het proces op een dag vaart zou minderen en zijn gebruikelijke loop zou hervatten. De mensen die me op mijn zeventiende hebben gekend tijdens mijn verblijf in Frankrijk waren verbaasd toen ze me twee jaar later terugzagen, op mijn negentiende. Dat nieuwe gezicht heb ik behouden. Dat is mijn gezicht geweest. Het is natuurlijk ouder geworden, maar minder dan je zou verwachten. Ik heb een gezicht dat is bekrast met diepe, droge rimpels, een gebarsten huid. Het is niet uitgezakt, zoals sommige gezichten met fijne trekken, het heeft zijn contouren behouden, maar de stof waarvan het is gemaakt, is verwoest. Ik heb een verwoest gezicht.

Wat ik ook moet vertellen, ik ben vijftienhalf.

De overtocht van een veerboot over de Mekong.

Het beeld duurt net zo lang als de overtocht over de rivier.

Ik ben vijftienhalf, er zijn geen jaargetijden in dat deel van de wereld, we leven in één jaargetijde, dat warm en monotoon is, we bevinden ons in de uitgestrekte, warme zone op aarde, geen lente, geen vernieuwing.

Ik zit in een staatspensionaat in Saigon. Daar, in het pensioonaat, slaap en eet ik, maar ik ga ergens anders naar school, op het Franse lyceum. Mijn moeder is onderwijzeres en wil dat ik naar de middelbare school ga. Jij moet de middelbare school afmaken. Wat voor haar voldoende was, is dat niet voor haar dochter. De middelbare school en daarna een gedegen graad in de wiskunde. Dat kreeg ik sinds mijn eerste schooljaren stevig ingeprent. Het kwam nooit in me op dat ik onder die wiskundegraad uit zou kunnen komen, ik was blij dat ik haar die hoop kon geven. Iedere dag zag ik mijn moeder plannen maken voor de toekomst van haar kinderen en van haarzelf. Op een dag was ze niet meer in staat grootse plannen te maken voor haar zoons, dus toen bedacht ze houtje-touwtjetoekomst,

maar die hadden ook hun functie, ze vulden de tijd die voor haar lag. Ik herinner me de boekhoudlessen voor mijn jongste broer. Van de schriftelijke École Universelle, op alle niveaus. Je moet je achterstand inhalen, zei mijn moeder. Dat duurde drie dagen, nooit vier. Nooit. Hij stopte met de École Universelle als mijn moeder werd overgeplaatst. Dan begonnen we weer opnieuw. Dat heeft mijn moeder tien jaar volgehouden. Het heeft niet veel goeds gebracht. De kleine broer werd een kleine boekhouder in Saigon. Een technische school bestond niet in de kolonie, daarom moest mijn oudste broer naar Frankrijk. Hij is een paar jaar in Frankrijk gebleven om de École Violet af te maken. Hij heeft haar niet afgemaakt. Mijn moeder moet dat hebben geweten. Maar ze had geen keuze, ze moest de zoon van de twee andere kinderen scheiden. Een paar jaar lang maakte hij geen deel uit van het gezin. Toen hij weg was, heeft mijn moeder het stuk land gekocht. Afschuwelijk avontuur, maar voor ons, de kinderen die achterbleven, minder afschuwelijk dan de aanwezigheid van de kindermoordenaar van de nacht zou zijn geweest, van de nacht van de jager.

Ik heb vaak te horen gekregen dat het kwam door de te sterke zon in mijn kinderjaren. Maar dat heb ik nooit geloofd. Ik kreeg ook te horen dat kinderen die in armoede leven te veel nadenken. Maar nee, dat was het niet. De ouwelijke kinderen van de endemische honger, ja, maar wij, nee, wij hadden geen honger, wij waren witte kinderen, we schaamden ons, we verkochten onze meubels, maar honger hadden we niet, we hadden een boy en we konden eten, soms weliswaar smerige dingen, waadvogels, kleine kaaimannen, maar die smerige dingen waren gekookt door een boy en door hem opgediend en soms weigerden we ze ook te eten, we veroorloofden ons de luxe om niet te willen eten. Nee, toen ik achttien was, is er iets gebeurd waardoor dit gezicht heeft plaatsgevonden. Het moet 's nachts zijn gebeurd. Ik was bang voor mezelf, bang voor God. Overdag was ik minder bang en leek de dood minder belangrijk.

Maar hij liet me niet los. Ik wilde iemand doden, mijn oudste broer, ik wilde hem doden, hem voor één keer de baas zijn, voor één keer, en hem zien sterven. Om mijn moeder het voorwerp van haar liefde af te nemen, die zoon, haar te straffen omdat ze zoveel van hem hield, zo slecht, en vooral om mijn jongste broer, dat geloofde ik ook, om mijn broertje, mijn kind, te redden van het levende leven van die oudere broer, dat boven het zijne werd geplaatst, van die zwarte sluier over het daglicht, van die wet die hij vertegenwoordigde, die hij had uitgevaardigd, een mens, en toch was het een dierlijke wet, die ieder moment van iedere dag in het leven van die kleine broer vulde met angst, een angst die op een dag zijn hart bereikte en hem doodde.

Ik heb veel geschreven over mijn familieleden, maar toen leefden ze nog, de moeder en de broers, en ik heb om ze heen geschreven, om de dingen heen zonder de kern te raken.

Het verhaal van mijn leven bestaat niet. Het bestaat niet. Er is nooit een middelpunt. Geen weg, geen lijn. Er zijn grote ruimtes die de indruk wekken dat er iemand was, maar dat is niet waar, er was niemand. Het verhaal van een heel klein deel van mijn jeugd heb ik al min of meer geschreven, althans, net genoeg om een indruk te krijgen. Ik bedoel dit deel, de overtocht over de rivier. Wat ik hier doe, is anders, en tegelijk hetzelfde. Eerder had ik het over heldere periodes, periodes waar het licht op viel. Nu heb ik het over verborgen periodes uit diezelfde jeugd, over bepaalde feiten, bepaalde gevoelens, bepaalde gebeurtenissen die ik heb weggestopt. Ik ben begonnen met schrijven in een milieu dat me sterk tot terughoudendheid noopte. Schrijven was voor hen nog iets moreels. Het lijkt wel alsof schrijven tegenwoordig heel vaak niets meer is. Soms besef ik: schrijven is niets wanneer het alles bij elkaar genomen geen ijdelheid en najagen van wind is. Als niet iedere keer alles gereduceerd wordt tot één ding dat per definitie niet te benoe-

men is, is schrijven niets anders dan publiciteit. Maar meestal heb ik geen mening, zie ik dat alle gebieden openliggen, dat er geen muren meer lijken te zijn, dat het geschrevene niet meer weet waar het zich zou kunnen verstoppen, waar het zou kunnen worden geschreven, gelezen, dat de fundamentele onbetamelijkheid ervan niet meer wordt geaccepteerd. Maar daar denk ik verder niet over door.

Nu zie ik dat ik al heel jong, op mijn achttiende, op mijn vijftiende, een gezicht had dat vooruitliep op het gezicht dat ik later op middelbare leeftijd heb gekregen door de drank. Drank vulde de functie die God niet heeft gehad, hij had ook de functie om me te doden, om te doden. Dit drankgezicht kreeg ik al vóór de drank. De drank heeft het vervolgens bekrachtigd. De ruimte ervoor bestond al in mij, dat wist ik net als de anderen, maar vreemd genoeg voortijdig. Net zoals ik in mij al plaats had voor begeerte. Toen ik vijftien was, had ik een gezicht van genot, maar het genot zelf kende ik nog niet. Dat gezicht was onmiskenbaar. Zelfs mijn moeder moet het hebben gezien. Mijn broers zagen het. Zo is alles voor mij begonnen, met dat opzichtige, afgematte gezicht, die kringen onder de ogen die vooruitliepen op de tijd, op het *experiment*.

Vijftienenhalf. De overtocht over de rivier. Als ik naar Saigon terugga, ben ik op reis, vooral als ik met de bus ga. En die ochtend heb ik de bus genomen in Sa Dec, waar mijn moeder hoofd van de meisjesschool is. Het is het einde van een schoolvakantie, ik weet niet meer welke. Ik heb de vakantie doorgebracht in de kleine dienstwoning van mijn moeder. En die dag keer ik terug naar Saigon, naar het pensioonaat. De bus voor de plaatselijke bewoners vertrok van het marktplein van Sa Dec. Zoals gewoonlijk heeft mijn moeder me gebracht en heeft ze me aan de zorgen van de chauffeur toevertrouwd, ze vertrouwt me altijd toe aan de Saigonese chauffeurs, voor het geval er iets gebeurt, een brand, een verkrachting, een aanval door piraten,

een noodlottig defect aan de veerboot. Zoals gewoonlijk heeft de chauffeur me voorin bij hem in de buurt gezet, op de plaats voor witte reizigers.

Tijdens deze reis is het beeld misschien losgeraakt, uit het geheel losgemaakt. Het had kunnen bestaan, er had een foto van kunnen zijn gemaakt, net als een andere, elders, in andere omstandigheden. Maar er is geen foto gemaakt. Het onderwerp was er te nietig voor. Wie had dat kunnen denken? Die foto had alleen gemaakt kunnen worden als iemand van tevoren had geweten hoe belangrijk deze gebeurtenis in mijn leven zou zijn, deze overtocht over de rivier. Maar terwijl ze plaatsvond, wist niemand zelfs nog van het bestaan ervan. Alleen God wist ervan. En daarom kon het niet anders, het beeld bestaat niet. Het is weggelaten. Vergeten. Het is niet losgeraakt, niet losgemaakt uit het geheel. Aan het feit dat het beeld niet is gemaakt, dankt het zijn kracht, de kracht iets absoluuts uit te beelden, er zelfs de maker van te zijn.

Het is dus tijdens de overtocht over een zijarm van de Mekong, op de veerboot tussen Vinh Long en Sa Dec, in de grote vlakte van modder en rijst in het zuiden van Cochinchina, de Vlakte van de Vogels.

Ik stap uit de bus. Ik loop naar de reling. Ik kijk naar de rivier. Mijn moeder zegt weleens dat ik nooit meer in mijn leven zulke mooie rivieren zal zien, zo groot en zo wild als de Mekong en haar zijarmen die naar de oceanen stromen, de watergebieden die in de holten van oceanen verdwijnen. In de onafzienbare vlakte stromen de rivieren snel, ze schenken hun water uit alsof de aarde schuin afloopt.

Ik stap altijd uit de bus als we bij de veerboot aankomen, ook 's nachts, want ik ben altijd bang, ik ben bang dat de kabels het begeven en we de zee in worden geslingerd. In de angstaanjagende stroming kijk ik naar het laatste moment van mijn leven. De stroming is zo sterk dat ze alles zou meesleuren, rotsblok-

ken, een kathedraal, een stad. Midden in de rivier woedt een storm. De wind raast.

Ik draag een jurk van natuurzijde, een jurk die versleten is, doorzichtig bijna. Hij is van mijn moeder geweest, op een dag droeg ze hem niet meer omdat ze de kleur te licht vond en toen gaf ze hem aan mij. Het is een mouwloze jurk met een diep uitgesneden hals. Hij heeft de sepiakleur die natuurzijde krijgt als het vaak wordt gedragen. De jurk is me bijgebleven. Ik vind dat hij me mooi staat. Ik droeg een leren riem om de taille, misschien een riem van mijn broers. Ik weet niet meer welke schoenen ik in die jaren droeg, ik herinner me alleen een paar jurken. Meestal droeg ik linnen sandalen, met blote voeten. Ik heb het over de tijd vóór de middelbare school in Saigon. Vanaf toen droeg ik uiteraard altijd schoenen. Op die ene dag moet ik het bewuste paar schoenen met hoge hakken en goudlamé hebben gedragen. Ik zie niet welke andere schoenen ik kon dragen, dus draag ik die. Schoenen die meerdere malen afgeprijsd waren en die mijn moeder had gekocht. Ik draag die schoenen van goudlamé naar school. Ik ga naar de middelbare school op avondschoenen met motiefjes van stras. Dat wil ik graag. Ik kan alleen nog op die schoenen rondlopen en zelfs nu zie ik mezelf nog graag zo, die hoge hakken zijn de eerste hakken in mijn leven, ze zijn mooi, ze hebben alle eerdere schoenen in de schaduw gesteld, de schoenen om mee te rennen en te spelen, platte schoenen, van wit linnen.

Het zijn niet de schoenen die de kleding van het meisje die dag zo ongerijmd en ongepast maken. Er is die dag iets anders aan de hand: het meisje draagt een mannenhoed met een platte rand, een soepele vilthoed in de kleur van rozenhout, met een breed zwart lint.

De doorslaggevende dubbelzinnigheid van het beeld zit in die hoed.

Hoe die hoed in mijn bezit is gekomen, ben ik vergeten. Ik

heb geen idee van wie ik hem heb gekregen. Ik geloof dat mijn moeder hem op mijn verzoek voor me heeft gekocht. Het enige wat ik zeker weet, is dat ook die hoed meerdere malen was afgeprijsd. Hoe is die aankoop te verklaren? Geen enkele vrouw, geen enkel meisje in de kolonie droeg in die tijd een vilten mannenhoed. Ook geen inheemse vrouw. Wat er moet zijn gebeurd, is dat ik die vilthoed heb gepast, zomaar, voor de grap, dat ik mezelf in de spiegel van de winkelier bekeek en dat ik zag hoe mijn onbevallige, magere gestalte, de onvolkomenheid van de jeugd, onder die mannenhoed iets anders werd. Ze was niet langer een onbarmhartig, fataal gegeven van de natuur. Mijn gestalte werd juist een tegendraadse keuze van de natuur, een keuze van de geest. Plotseling werd ze begerenswaardig. Plotseling zag ik mezelf als een ander, zoals een ander gezien zou worden, buiten mezelf, binnen het bereik van iedereen, binnen het bereik van alle blikken, in omloop gebracht voor steden, wegen, begeerte. Ik neem de hoed, ik doe er geen afstand meer van, dit is wat ik heb, deze hoed die me helemaal in zijn eentje maakt tot wat ik ben, en ik zet hem niet meer af. Met de schoenen moet het een beetje hetzelfde zijn geweest, maar pas na de hoed. Ze zijn in tegenspraak met de hoed, zoals de hoed in tegenspraak is met het spichtige lichaam, en daarom passen ze bij mij. Ook de schoenen doe ik niet meer uit, ik draag ze overal naartoe, de schoenen en de hoed, buiten, bij ieder weertype, bij iedere gelegenheid, ik ga ermee naar de stad.

Ik heb een foto teruggevonden van mijn zoon toen hij twintig was. Hij is in Californië met twee vriendinnen, Erika en Elizabeth Lennard. Hij is mager, zo mager dat hij wel een witte Oegandees lijkt. Ik vind dat hij een arrogante glimlach heeft, iets spottends. Hij wil zich voordoen als een verlopen jonge avonturier. Zo ziet hij zichzelf graag, arm, met zo'n armoedzaaiersgezicht en een armetierig, mager uiterlijk. Die foto komt het dichtst bij de foto die nooit gemaakt is van het meisje op de veerboot.